

תורה ומדינה הלכה למעשה-הפקעת שערים, פיקוח על מחירים ותרם צרכנים בראי ההלכה

- הגמ' מזכירה את איסור הפקעת השערים ברשימה אחת ביחד איסורים נוספים, ואומרת שהנביא עמוס מציין איסורים אלו כאיסורים חמורים שעונשם רב. ברשימה מופיעה לכאורה כפילות מסוימת. הגמ' מונה את איסור אצירת הפירות ואת איסור הפקעת שערים כשני איסורים שונים, אך לכאורה איסורם שווה, ששניהם אסורים משום הפקעת שערים, אלא שהפקעת שערים, המתבצעת ע"י אצירת הפירות והקטנת ההיצע המתרחשת בעקבות כך, גורמת להפקעת מחירים לאחר זמן רב. לעומת זאת, הפקעת שערים הינה ישירה יותר. מכאן נראה שיש, לדברי הגמ', שני סוגים של הפקעת שערים, כאשר לכל סוג ישנה הצדקה כביכול, מדוע אינו מפקיע שערים. אוצר הפירות יכול לטעון שאינו מעלה מחירים, אלא רק בדרך אגב- בגרמא, כיוון שמקטין את ההיצע, השערים עולים. כנגדו אומרת הגמ' שגם בגרמא הדבר אסור. מפקיע השערים בצורה ישירה, כלומר מה שמכונה כיום "קרטל מחירים", הגורם לעלית מחירים, כתוצאה מהסכם בין החברות המתחרות לאי הורדת מחירים, כך שישנה השוואת מחירים כתוצאה מחוסר תחרות, וממילא המחירים נשארים גבוהים. לכאורה אדם השותף לקרטל המחירים אינו עושה דבר חריג, אלא חותם על הסכם מיוזג בין חברות, לעניין השוואת המחירים, וכי נאסור עליו להתמזג באופן זה. אלא שגם באופן זה מכריעה הגמ', שאסור להפקיע מחירים ע"י הסכם להעלאת מחירים באופן יזום, ולא כתוצאה מתחרות עסקית לגיטימית. **מכאן מקור לאיסור עשיית קרטל מחירים בראי חז"ל, אשר אסור משום הפקעת מחירים.**
- עוד מופיע ברשימת איסורים זו בגמ', איסור הלוואה בריבית. לכאורה איסור זה אינו מופיע בפסוק שעליו מושתת רשימה זו, המובא בהמשך הגמ'. יש ראשונים שדחקו בפשט הפסוק, והבינו שאיסור זה מופיע ברשימה. אולם ראשונים אחרים סוברים, שהסיבה להופעת איסור ריבית ברשימה זו הינו, שלדברי הגמ' איסור הפקעת שערים על כל סוגיו, נובע ביסודו מאיסור ריבית. הסמ"ע בהסברו לחיבור בין הפקעת שערים לאיסור ריבית סובר, שאדם המפקיע שערים עובר על "וחי אחיך עימך", שהינו חלק אינטגרלי מאיסורי ריבית. לכאורה עולה השאלה, מה הקשר בין איסור הפקעת שערים לבין ריבית, ישנם איסורים הדומים יותר להפקעת שערים, כגון איסור אונאה. אלא שנראה לומר, שהחיבור שמבינה הגמ', לשיטת ראשונים אלו, בין ריבית להפקעת שערים הינו, הלגיטימיות שיש לכאורה למלווים בריבית ומפקיעי השערים במעשיהם, שיכולים לטעון להגינות במעשיהם. בניגוד לגזל ואונאה, אין באיסור זה כל רמאות, שהרי בין בריבית ובין בהפקעת שערים הקונה ולוקח הריבית ערים למעשה שנעשה לרעתם, ובכ"ז מסכימים לכך. ממילא בכללי דיני ממונות רגילים, ולהבדיל ע"פ השכל הישר שלא ע"פ דרכה של תורה, אין בכך שום בעיה, מפני שישנה מחילה על כך. אולם על שניהם אומרת התורה שיש לאדם לחשוב חשיבה אקטיבית לטובת חברו, ולא רק להימנע מלגרום לו נזקים, ע"י רמאיות אלו ואחרות. זהו פשט דברי הפסוק "וחי אחיך עימך", שעתה נהיה מובן יותר, גם בהקשרו לאיסור הפקעת שערים, שע"פ דברי הסמ"ע מכח פסוק זה, מקבל תוקף של איסור תורה. **נראה שפסוק זה, הינו המקור המפורש ביותר לכללי השוק ע"פ תורה, הנותנת מקום לתחרות עסקית, ואינה חושבת שכולם צריכים להיות שווים, מתוך הבנה שגישה אולטרה סוציאליסטית, תביא לנפילת המשק, כמו שקרה במשטרים שהונהגו בהם גישות סוציאליסטיות אלו. מאידך התורה מתנגדת לגישה קפיטליסטית מובהקת, אשר כל אחד עובד כפי כוחו, וכל עוד שאינו מזיק ללקוחותיו, ואינו מרמה אותם, יכול לעשות בסחורתו ככל העולה על רוחו. התורה מחייבת אותנו לקיים דברי הפס' "וחי אחיך עימך" הן בריבית, והן בכל התנהלות עסקית באשר היא. אנו מחוייבים לדאוג דאגה אקטיבית ללקוחות, לדאוג למחירים הוגנים, לדאוג לכך שאדם מישראל יוכל לעמוד ביוקר המחיה הקיים בסביבתו, ואין אדם יכול להתחמק מאחריות זו כלפי חברו.**
- לכאורה אמרו הפוסקים, שבכל איסור הפקעת שערים, והפחתת ההיצע ע"י אגירת המוצר במחסנים, ישנו איסור תורה מפורש של אונאה, שהרי באופן זה, המחירים עולים יותר ממחירם הראלי. אם כן, מהו חידוש הדין בהפקעת שערים. נראה שהחידוש בדין זה הינו, שע"פ כללי המסחר בשוק, פועל יוצא מאגירת יבול והקטנת ההיצע הינו, שהמחיר עולה אצל כל המוכרים כתוצאה מכך. באופן זה ניתן עתה לומר ששוויו של המוצר עלה, ממילא אין איסור אונאה, שהינו בהגדרה, מצב של מוכר וקונה חריגים, המעלים ומורידים מחירים. אולם, כאשר כל השוק מעלה מחירים, אין כאן משום איסור אונאה, שהרי כך המחיר בשוק. זהו חידוש שחידשו חז"ל בדין איסור הפקעת שערים, שאפילו במצב זה, שאין איסור אונאה, או במצב שישנה מחילה, וידיעה ברורה שהמחיר מופקע, עדיין ניתן לעבור על איסור הפקעת שערים.
- ישנם שני מצבים בהם הגמ' מתירה להקטין את ההיצע באופן יזום. המשותף לשני המקרים הללו, הינו הרצון לאצור את הפירות, ע"מ לדאוג לכך, שלמגדל הפירות ובעליהם יהיה מספיק אוכל. באופן זה, אע"פ שאכן המחירים יעלו בעקבות מעשה זה, סוברים חז"ל, שמותר לאצור הפירות. משום שכפי שראינו, הפקעת שערים אסורה מדין וחי אחיך עימך. אם כן, כלל גדול בעניין זה, שחיך קודמים לחיי חברך. לכן אם מטרת הקטנת ההיצע, הינה ע"מ לדאוג לחיך וחיי משפחתך, אע"פ שהשערים יופקעו מותר הדבר.
- חריגה נוספת המובאת בגמ' להיתר הפקעת שערים באופן יזום, הינה מצב בו, מסיבה זו או אחרת, הסוחרים באזור זה מפקיעים שערים באופן זה לא אסורים חז"ל להפקיע מחירים לסוחר הפרטי, ולא מחייבים אותו למכור במחירים רגילים לבדו, בעוד שמסביבו כולם

יפקיעו שערים. הסיבה להיתר זה המובאת בראשונים הינה, שכיוון שמוכר זה לכשעצמו, הינו בורג קטן במערכת, ממילא כאשר תכלה סחורתו, כל השערים יחזרו להיות גבוהים כשהיו, לכן אין כאן הטבה משמעותית לקונים. ומכיוון שכל איסור הפקעת השערים עניינו קיום מצוות וחי אחיך עמך, ממילא כאשר ההטבה לקונים אינה משמעותית לא חל האיסור. **נמצאנו למדים שככלל, הציווי על איסור הפקעת שערים לא ניתן לפרט לכשעצמו, אלא לישות השלטונית, שתגרום לכך שהשערים לא יופקעו. אך אדם לכשעצמו יכול תמיד לטעון, שמכיוון שמסביבו כל המחירים גבוהים, גם לו מותר להפקיע שערים, והדין יהיה עמו.**

- מובא בגמ' שישנו ציווי על בית הדין, ובימנו על הישות השלטונית, להעמיד פקחים על השערים, שיוודאו שאכן האיסור הנ"ל של הפקעת שערים מיושם הלכה למעשה. מאידך יש לברר כיצד ניתן בכלל לקבוע את השער, שממנו והלאה תחשב הפקעת המחירים כהעלאת מחירים מוגזמת, וממילא הפקחים הנ"ל צריכים לקנוס את מפקיע השערים, ולדאוג להפחתתם, ופחות ממנו יחשב הרווח של המוכרים כרווח לגיטימי. הגמ' מסיקה שישנו רווח ראוי, שראוי שהמוכר ירוויח. כמובן שרווח זה מחושב לאחר ניכוי הוצאות, כולל שווי הטרחה של בעל הבית, המושך משכורת לעצמו על טרחתו. לאחר כל הניכויים הללו, מבניה הגמ' שאדם אמור להרוויח על כל מוצר, רווח שמסתכם בשישית ממחיר עלותו של המוצר כולל כל ההוצאות הנלוות, שיעור זה מוכר לנו בהקשר אחר מסוגיית אונאה. נראה שאין כאן מקריות, אלא יסוד מספר זה, הינו חשיבותו לדעת חז"ל. ממילא כאשר האונאה יותר מסכום זה משמעות הדבר שיש כאן רמאות בסכום רציני וחשוב, המחייב לבטל את כל המקח. בהתאם לכך, גם כאשר אדם מרוויח רווח נקי של שישי, מוגדר רווח זה רווח חשוב ולגיטימי, שאדם ירוויח. מאידך אם מרוויח יותר מכך, יש בכך משום רווח מוגזם. **מיסוד דברי גמ' זו אנו למדים, שאדם המעוניין להרוויח יותר, אל לו לפנות אל אפיקי רווח כגון העלאת מחירים, אלא יגרום לכך בדרכי פרסום מותרות לקונים רבים יותר להיכנס לחנותו, ולקנות את מוצריו. אולם על כל מוצר ראוי לו להרוויח שישיית משוויו ולא יותר. ממילא להבנה זו, אין זה לגיטימי להעלות מחירים כתוצאה מהעלאת ביקוש, שאינו גורם בשום צורה שהיא להעלאת עלויות המוצר, משום שבאופן זה המוכר משתכר יותר משישית, ואסור לו לעשות כן כמוכר לעיל. דוגמא לכך אנו מוצאים לפני חגים, כאשר מחירי המזון הספציפיים הדרושים לחג, עולים רק בגלל שהביקוש שלהם עולה.**

- הגמ' מביאה דין נוסף, שענינו דאגה לכך שלא יעלו המחירים יתר על המידה, ואומרת שאין משתכרים בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש. נחלקו בהבנת דין זה הראשונים. דעת הרשב"ם הינה, שמשמעות איסור זה אינו קשור כלל להגבלת הרווח על המוצרים, כדברי הגמ' לעיל, אלא עוסק ברמת פיקוח נוספת, השייכת לקבוצת מוצרים, העונה לקריטריון של "חיי נפש". במוצרים אלו אסרו חז"ל, בנוסף לאיסור ההשתכרות יותר משישית על כל מוצר, גם להעביר את המוצר מספר ידיים, הקונות ומוכרות את המוצר כפי שהוא, בלא שום תוספת עבודה בין יד ליד, ובכך גורמות למחיר לעלות, משום שכל מוכר גורף לכיסו את רווח השישית, המותר לו ע"פ ההלכה. לכן, למרות שבשאר המוצרים מותר לעשות כן, ויש לסמוך על כוחות השוק שידעו כיצד להתמודד עם מצב זה, שבד"כ יגרמו להוזיל עלויות, ע"י הסכון בידיים שרק קונות ומוכרות אך אין בכך איסור, בדברים שיש בהם משום חיי נפש, אין לסמוך על כוחות השוק שיוזילו עלויות. משמע משיטתו, וכן נראה מדברי המגיד משנה ההולך בשיטתו, שאיסור ההשתכרות יותר משישית, שייך בכל מוצר באשר הוא, משום שאין לו עסק בקונים לכשעצמם, אלא בהבנה כמה ראוי לאדם להרוויח על מוצר. ע"כ מה לי חיי נפש, ומה לי שאר מוצרים, בכל מקרה רווח יותר משישית על מוצר הינו מוגזם, ואסור לשיטה זו. לעומתו לדעת הרמב"ם יש לחבר בין שתי גמ' אלו, וממילא אין משתכרים בחיי נפש בארץ ישראל משמעותו, שמה שנאמר בגמ' שאין להשתכר יותר משישית, עוסק רק בחיי נפש, אך בשאר המוצרים השתכרות יותר משישית היא לגיטימית, ויש לסמוך בהם על כוחות השוק שיגרמו, מכח התחרות, להוזלת מחירים, אך אין צורך בפיקוח, או איסור מפורש על כך, משא"כ בחיי נפש, בהם ישנו איסור גורף לא להשתכר יותר משישית. הבנה זו נובעת מהבנה יסודית יותר, כפי שמופיע בדברי הרב"ם, מהם מוצרים שיש בהם משום חיי נפש. לשיטה זו, חיי נפש הינם כל מוצרי המזון באשר הם, למעט ממתקים וכדומה. מושג זה דומה להבנת הרב"ם לדין אוכל נפש, שהתירה בו התורה מלאכות ביו"ט, היתר זה עוסק בכל אוכל באשר הוא. כיוון שניתן פירוש מורחב להגדרת אוכל נפש לשיטה זו, יכול הרמב"ם לומר בפשטות, שמה שלא מוגדר חיי נפש כלל, קרי אינו אוכל, ניתן לסמוך על כוחות השוק שיוזילו מחירים, ואין צורך בתקנה מיוחדת המעגנת איסור הפקעת המחירים בחוק. לעומתו לשיטת הרשב"ם, וכפי הנראה שיטת המגיד משנה ההולך בשיטתו, מצמצמים את הגדרת חיי נפש, ואומרים שחיי נפש מוגדר רק מאכל שהינו בסיסי ונצרך ע"מ לא לרעוב ונחוץ כצורך תזונתי מינימלי. כיוון שזוהי ההגדרה לשיטה זו, מובן אם כן, מדוע לשיטתם גם מה שאינו עונה להגדרה של חיי נפש, וממילא יכול להיות שהינו אוכל, אך אינו נצרך ע"מ שלא לרעוב, עדיין ישנו צורך שיהיה בפיקוח כלשהו. למרות שהפיקוח אינו הרמטי כמו בחיי נפש, ומותר להעביר בו מספר ידיים הקונות ומוכרות, ולסמוך על כוחות השוק שיוזילו את המחירים, מ"מ ברור, שגם על מוצרים אלו ראוי שהמוכרים לא ירוויחו בהם יותר משישית. נראה שהשו"ע פוסק כשתי הדעות לחומרא. ע"כ להלכה, מה שמוגדר כיום מוצרי יסוד, הפיקוח צריך להיות הרמטי כשיטת הרשב"ם, ויהיה אסור להעביר ידיים ע"מ להוזיל מחירים. מאידך כל מוצרי המזון מוגדרים כחיי נפש. ההשלכה של הגדרה זו הינה, שאסור לייצא כל מאכל כדלקמן, ואין להקטין היצע בצורה יזומה בכל דבר מאכל, כשיטת הרמב"ם והב"י. כ"כ כל מוצר באשר הוא, אסור למוכר להרוויח עליו יותר משישית רווח

נקי כשיטת הרשב"ם. ע"פ האמור כאן נראה, שישנו חיוב על משרדי הממשלה השונים לפקח, לא רק על מוצרי יסוד, כפי שמתבצע כיום, כאשר ישנו מחיר קשיח למוצרים אלו, הנקבע ע"י גורמי הפיקוח, המקביל למצב של איסור ריבוי הידיים, שע"י מחיר אחד המפוקח נכללים כל השיקולים, ע"מ שהמחיר יהיה זול ושווה לכל נפש, ע"מ שיתקיים הפסוק וחי אחיך עימך". אלא פיקוח גם על כל המוצרים ושעריהם, ע"מ שלא יוצר מצב בו המוכר ירוויח יותר משישית, בדגש על מוצרי מזון, בהם גם לשיטת הרשב"ם, וכ"ש לשיטת הרשב"ם, אין היתר להרוויח יותר משישית. לכאורה, ע"פ דברי השו"ע, הפוסק לחומרא כרשב"ם, אסור במוצרי יסוד להוסיף ידיים בין היצרן לצרכן, אלא היצרן ימכור ישירות לצרכן, ובכך יוזלו המחירים. לכאורה, בעולם המסחר הנהוג בימינו, לא יתכן שמגדל הפירות, היבול, ושאר מוצרים המוגדרים כמוצרי יסוד, הוא זה שימכור בפועל לצרכנים. בהסבר הרשב"ם לסוגיה זו, נראה שבכל מצב בו ישנו טורח משמעותי שכל יד טורחת, ומוסיפה דבר מה בשדרוג המוצר, מותר יהיה להרבות ידיים. טעם הדבר הינו, שהמרוויחים הגדולים ממצב זה הינם הצרכנים. ומכיוון שכל דיני חיוב הוזלת השערים, והורדת יוקר המחיה, נשען על רצון להיטיב עם הקונים, הנלמד מהפסוק "וחי אחיך עימך" יש להתיר להרבות בידיים באופן זה. נראה שבמצב השוק של ימינו, לכל יד שהמוצר עובר ישנו תפקיד, אפילו אם התפקיד הינו יכולת אחסון ושינוע גדולה יותר, ויש בכך הטבה גדולה לקונים, ובחסרונה יפסידו כולם, כולל העניים שבשבילם עושים כל מאמץ להוריד מחירים. אולם כפי שהבאנו לעיל, כיוון שלמוצרי יסוד הנצרכים לתזונה בסיסית ישנו מחיר אחד, הנקבע ע"י גורמי הפיקוח, ולא ע"י כוחות השוק, ממילא ישנו בכ"ז פיקוח הדוק מאוד עליהם, ובכך מתקיימים דברי חז"ל המחייבים פיקוח הדוק על מוצרים אלו.

- הגמ' בעניין איסור ההשתכרות בחיי נפש, אומרת שכאשר המוצר שכיח, מותר להשתכר בחיי נפש. לכאורה מה מועילה שכיחותו של המוצר, הרי השתכרות זו תעלה את מחירו בין אם הינו שכיח ובין אם לאו. נראה לומר שככל שהשוק רווי במוצר כלשהו, כוחות השוק ידאגו לכך, שיצוצו מתחרים רבים, שיגרמו בוודאות להוזלת מחירים, לכן לדברי הגמ', ניתן להגביל את הפיקוח. אולם ככל שישנו מונופול בשוק ובמוצר מסוים, או תחרות מינימלית, ישנו חשש גדול יותר להפקעת מחירים, וחוסר יכולת להסתמך על כוחות השוק, בפרט כאשר מדובר על דברים שיש בהם משום חיי נפש. ע"פ דברי גמ' זו אנו לומדים, את חובת הפיקוח היתרה, כאשר מוצר מסוים קיימת בו תחרות מינימלית, וכ"ש אם הינו מונופול, בפרט אם מדובר על מוצרים בסיסיים הנצרכים לכל אדם, מפני החשש הכבד מהפקעת מחירים במצב זה.
- הגמ' אומרת שישנם מצבים בהם אין אנו מגבילים את רווח המוכרים לשישית, אלא נותנים לגיטימציה לרווח גדול יותר למוכרים. בהסבר הראשונים לדין זה מובא, שהסיבה לאפשרות הרווח הגדול יותר בביצים כדברי הגמ' הינה, משום שבביצים ישנו טורח גדול יותר. לכאורה אין הדבר מובן, שהרי על הטורח מקבלים את שוויו בכל מקרה, ומה שמדברת הגמ' בכל מקום על ההשתכרות, היינו לאחר כל העלויות הנלוות, כולל תשלום על הטורח באשר הוא. נראה לומר שחז"ל הבינו שישנם שווקים בהם אם נאפשר רווח של שישית בלבד ותו לא, שוק זה יקרוס ולא יהיה כדאי, כל שוק מסיבותיו הוא. מדין ביצים המובא בגמ' אנו לומדים, שחז"ל ראו שישנה לגיטימציה, באופן חריג להרוויח בשוק זה או אחר יותר מהנהוג בשאר השווקים. זאת ע"מ להיטיב עם הצרכנים ולקיים וחי אחיך עמך, שאחרת לא יתקיים שוק זה כלל, ומובן הדבר שעדיף שוק עם מחירים יקרים, מאשר מציאות בה שוק מסוים קורס לחלוטין. יש לציין שגם בימינו עם כל התמורות שעברו על דרכי המסחר מהעת העתיקה עד ימינו, לא ניתן יהיה לומר שכל השווקים הינם חריגים, ויש לאפשר מסחר חופשי קפיטליסטי אכזרי, אלא נראה מדברי חז"ל, שרק באופן חריג ניתן להשתכר יותר משישית, וגם אז תקרת ההשתכרות מפוקחת, ולא יוצאת משליטה לגמרי, ביחוד בדברים שיש בהם חיי נפש למחצה לשליש ולרביע.
- דין נוסף המובא בגמ', הינו איסור יצוא של מוצרים המוגדרים חיי נפש. לפי דברינו לעיל פסיקת השו"ע הינה, שדברים שיש בהם חיי נפש, הינם כל המאכלים באשר הם, למעט ממתקים וכדומה. נראה שסברת דין זה הינה, ע"פ יסוד הפסוק הנ"ל וחי אחיך עמך. דהיינו, שאע"פ שלעיתים היצוא מסב רווחים נאים יותר למוכרים מסיבות שונות, מ"מ ישנו חשש שמרוב התעסקות בניסיונות להרוויח יותר כסף, ייווצר מצב בו יכלה המזון בארץ ישראל, וממילא יפגע החיוב והאחריות המוטלת על המוכר לדאוג לאחיו הקונים. דין זה, כמו דין איסור הרחבת מספר הידיים בקנייה ומכירה, ובכך לגרום להתייקרות מחירים, אסור, להבנת הפוסקים, רק בארץ ישראל. לכאורה אם הטעם היחיד הינו דין וחי אחיך עמך, מהו ההבדל בין שכונות של יהודים בחו"ל לבין ארץ ישראל. אלא שמובא בסמ"ע, שלמרות שהפקעת מחירים אסורה בכל ריכוז יהודים בעולם משום וחי אחיך עמך, מצבים נלווים של דין זה שאינם גורמים באופן ישיר להתייקרות מחירים, או לחלופין אינם ודאיים אלא רק חששות של מחסור במזון כתוצאה מיצוא לא מווסת דיו, אינם אסורים אלא בארץ ישראל. משום שיש בארץ ישראל דין נוסף, הגורם להקשחת הפיקוח על מחירי המוצרים והיצוא, והוא מצוות ישוב הארץ. ע"פ דבריו ניתן להבין, שמצוות ישוב הארץ אינה נגמרת בהצבת קראוון, סלילת כביש ונטיעת כרם. אלא בהמשך לדברים הללו, ישנה מצווה לדאוג ליוקר המחיה, וליציבות פיננסית בארץ, ובכך למנוע הגירה שלילית וירידה מהארץ. במעשה זה מקיימים, לא פחות מאשר במעשים

הנ"ל, מצות ישוב הארץ השקולה, מבחינות מסוימות כנגד כל המצוות כולם. נמצאנו למדים, שמשרדי הכלכלה והאוצר במדינת ישראל, האמונים על יציבות המחירים והפיקוח עליהם, ועל הדאגה שניתן יהיה לחיות בצורה נורמלית במדינת ישראל, מעבר לקיום מצוות וחי אחיד עמך, מקיימים גם את מצוות ישוב הארץ. לכאורה בימינו שווקים רבים, כולל שווקי המזון נשענים על יצוא. אכן הפוסקים נדרשו לסוגיה זו, ואמרו שמכיוון שבימינו ישנו שפע גדול של מזון, וכאשר אין חשש שמוצר מסוים יעלם מרחבי הארץ, כתוצאה מיצוא מוגבר, אין סיבה לאסור את היצוא בו. כמוכן לאחר בקרה ופיקוח על הכמויות המותרות ביצוא, ע"י משרד החקלאות ומשרד הכלכלה. בפרט שכידוע יש למדינת ישראל מאגרי חרום של מספר מוצרי מזון בסיסיים, המהווים כגיבוי לכל צרה שלא תבוא.

• בתוך כל מכלול דיני הפיקוח והאיסור על הפקעת שערים, מצאו הפוסקים מקום לתופעת חרם הצרכנים המוכר בימינו. מתוך עיסוק הפוסקים בסוגיות של החרמות, בהם כתוצאה מהימנעות מקנייה מאדם המפקיע שערים, ע"מ לגרום לו להוזלת מחירים למחירים ראליים השווים לכל נפש, ישנו פגם מסוים בקיום מצוות, כגון הימנעות מעונג שבת כתוצאה מניסיון להחרימם את שוק הדגים, ע"מ להוריד מחירים. נראה שחרם באשר הוא אין בו כל איסור, אם אינו מתנגש עם קיום מצווה זו או אחרת. וכך מסתבר, שמניין לאסור על אדם או קבוצה מסוימת, המחליטה שלא לקנות במקום מסוים מסיבות אלו ואחרות. אולם מדברי הפוסקים נראה, שלכל הפחות מבחינה מוסרית, צריך שתהיה עילה מוצדקת לקיומו של החרם, אחרת יש כאן חסרון בוודאי בדיון וחי אחיד עמך, שהרי באופן זה יכול הוא לרדת מנכסיו. אולם כאשר החרם נעשה מסיבות מוצדקות, כגון אי קנייה ממקום הפתוח בשבת, או ממקום המפקיע מחירים באופן אסור, התירו הפוסקים הן מבחינה הלכתית והן מבחינה מוסרית, לקיים חרם צרכנים זה. נראה שיש בקיום חרם זה שתי יתרונות מרכזיים. בראש ובראשונה, ע"י קיום החרם ניתן לגרום לאדם העושה איסור, כגון פתיחת עסק בשבת, או הפקעת מחירים, לחזור בו מאיסורו, אע"פ שעושה זאת שלא לשמה. שנית, מוכר המפקיע שערים, במקום להפעיל עליו קנסות ע"י הפקחים, באופן שלא יהיה נעים לא למפקח ולא למפוקח. ניתן להשתמש בנשק החרם, ובכך להפוך את אותו פיקוח לסטרילי ונקי יותר. משום שבהפעלת כוחות השוק של הימנעות מקנייה במקום מסוים מסיבות מוצדקות, תגרם הורדת מחירים למחירים ריאליים, באופן מהיר ובלתי קנסות ופיקוח בלתי נצרך. זהו מקומו של החרם בראי היהדות.